

POSTGRADUÁLNÍ DOKTORANDSKÉ STUDIUM - SOUČASNOST A BUDOUCNOST

BŘETISLAV VOŽENÍLEK

Klíčová slova: současná legislativa postgraduálního studia, postgraduální studium na Pedagogické fakultě UK v Praze, postgraduální doktorandské studium v oboru pedagogika a speciální pedagogika na Pedagogické fakultě UP v Olomouci, perspektivy studijního doktorského programu.

Úvodem

Získávání akademických a vědecko pedagogických titulů bylo před listopadem 1989 velmi náročné a složité. Nelogické projednávání a schvalování přihlášek ke složení státních rigorózních zkoušek (např. ve vědním oboru pedagogika, s titulem PhDr.), ke vstupu do vědecké aspirantury (zejména v humanitních vědeckých oborech) stranickými orgány způsobilo, že část mladých asistentů z vysokých škol a vědeckých pracovníků se do vědecké výchovy nemohla zapojit.

Přesto řada mladých odborných a pedagogických pracovníků neustupovala od svých cílů a akademické a akademicko - vědecké tituly usilovným studiem získávala (zejména v technických oborech).

Polemické názory na udělování akademicko - vědeckých titulů rehabilitovaným asistentům vysokých škol a vědeckých institucí budou hodnoceny historií až za několik let.

Současná legislativa postgraduálního studia.

V roce 1990 vstoupil v platnost zákon č. 172/1990 Sb., o vysokých školách v platném znění pozdějších změn a doplňků. Na straně jedné nebylo umožněno vysokým školám udělovat akademické tituly PhDr., RNDr., JUDr., ThDr., PaedDr., na straně druhé bylo legislativně upraveno postgraduální studium dle § 22, odst. 1., 2., 3. Absolventi vysokoškolského studia se mohou ucházet o přijetí k postgraduálnímu studiu, které obsahuje přednáškové kurzy a zkoušky. Studium je ukončeno obhajobou disertační práce a vykonáním rigorózní zkoušky. Absolventům uvedeného studia se přiznává akademicko vědecký titul "doktor" (s výjimkou absolventů lékařského a veterinárního postgraduálního studia).

Postgraduální studium na Pedagogické fakultě UK v Praze

Doktorandské studium na výše uvedené fakultě je upraveno podle § 22 a 23 zákona č. 172/1990 Sb., o vysokých školách v platném znění pozdějších změn a doplňků, zásadami postgraduálního studia na Univerzitě Karlově, Organizačním řádem doktorandského studia na PedF UK.

Doktorandské studium jako forma vědecké výchovy je určena zájemcům, kteří ve své pedagogické činnosti projeví hlubší zájem o problematiku výchovy a vzdělávání ve zvoleném oboru a mohou uvedený zájem prokázat odbornými nebo uměleckými aktivitami (publikační, přednášková činnost, participace v oblasti pedagogických a psychologických výzkumů, výstavní a koncertní činnost).

Rozeznáváme dva druhy doktorandského studia:

- a) interní studium, tříleté se stipendiem;
- b) externí studium, zpravidla v délce trvání pěti let.

Doktorandské studium se realizuje v následujících oborech:

didaktika matematiky; filozofie výchovy; hudební teorie a pedagogika; pedagogická psychologie; pedagogika; speciální pedagogika; teorie výtvarné výchovy.

Pro každý z uvedených oborů je ustavena oborová rada, která je garantem studia. Vedle oborové rady pracuje mezioborová rada, která navrhuje koordinaci činnosti jednotlivých oborových rad, zajišťuje transfer informací, sleduje dodržování legislativy při doktorandském studiu.

K doktorandskému studiu je možno přihlásit se na základě konkurzu, který vypisuje fakulta v měsíci květnu příslušného kalendářního roku. Zájemci o doktorandské studium jsou na základě přihlášky (součástí přihlášky jsou ověřené doklady o ukončení vysokoškolského studia, pedagogické praxe, životopis, přehled o publikační činnosti, přehled prostudované literatury, nástin odborné problematiky ke zvolenému tématu) pozváni k přijímacímu řízení, které se koná v měsíci červnu. Při vlastním přijímacím řízení prokazuje uchazeč předpoklady pro tvůrčí vědeckou práci a znalosti cizího jazyka (AJ, NJ, FJ).

Na základě prokázaných znalostí doporučí přijímací komise přijetí uchazeče do doktorandského studia. Oborová rada projedná návrh přijímací komise a doporučí

děkanovi fakulty přijetí do doktorandského studia. V negativním případě je uchazeči oznámeno, že ke studiu nebyl pro příslušný rok přijat.

Uchazeči, který byl do doktorandského studia přijat je přidělen školitel. Doktorand v dohodě se školitelem vypracuje návrh harmonogramu studia. V průběhu studia má doktorand možnost vybrat si odborné kurzy. Jednotlivé kurzy jsou zakončeny zkouškou. Splnění požadavky jsou podmínkou ke složení rigorózní zkoušky a obhajoby disertační práce.

Postgraduální doktorandské studium v oboru pedagogika a speciální pedagogika na Pedagogické fakultě UP v Olomouci

Významnou roli v přípravě vědeckých pracovníků pro výzkumnou a odbornou činnost v jednotlivých pedagogických a speciálně pedagogických disciplínách, zaujímá kolektiv fundovaných pedagogických pracovníků z katedry pedagogiky s celoškolskou působností a pracovníci dalších kateder. Budoucím vědeckým pracovníkům z řad studentů a mladším členů České asociace pedagogických výzkumnů, si dovoluujeme předat dosavadní získané poznatky z postgraduálního doktorandského studia v oboru pedagogika a speciální pedagogika. Vzhledem k přístupu pedagogických odborníků z výše uvedené katedry k doktorandům, jim též doporučujeme ucházet se o vstup do vědecké výchovy.

K postgraduálnímu doktorandskému studiu v oboru pedagogika a speciální pedagogika se mohou přihlásit zájemci, kteří mají ukončené vysokoškolské studium s titulem magistr, doktor filozofie, přírodních věd, doktor pedagogiky v oboru pedagogika, speciální pedagogika, učitelství nebo vychovatelství. Dále absolventi vysokých škol neučitelských oborů, kteří získali pedagogickou kvalifikaci doplňujícím pedagogickým studiem (vyhláška MŠMT ČR č. 139/1997 Sb., o odborné a pedagogické způsobilosti).

Požadavky k přijímací zkoušce jsou založeny na předložení soupisu publikovaných prací, na prezentaci vystoupení na vědeckých konferencích, seminářích, na předložení soupisu prostudované odborné literatury z pedagogiky (speciální pedagogiky, dále SP).

Přijímací zkouška je složena:

z vědecké rozpravy, kde uchazeč prezentuje ucelený základní odborný přehled z oboru pedagogiky, SP a hraničních disciplin;

z podrobné specifikace okruhu osobního zájmu ze zvolené pedagogické (SP) disciplíny;

z prokázání znalostí dvou světových jazyků na úrovni zkoušek pro vysokoškolské studium.

Vlastní přijímací zkouška je pro uchazeče velmi náročná. Korektní přístup examinátorů umožňuje uchazeči o vstup do vědecké výchovy v plné šíři sdělit získané vědomosti z oblasti pedagogiky (SP) a prezentovat svou dosavadní pedagogickou činnost s akcentem na obor, který bude zkoumán a řešen v disertační práci.

Po úspěšném vykonání přijímací zkoušky, přidělení školitele, projednání návrhu na přijetí do doktorandského studia oborovou radou a schválení vědecké výchovy děkanem pedagogické fakulty, se doktorand intenzivně připravuje na složení stanovených zkoušek. V rámci předmětů odborného základu musí doktorand prokázat náročné znalosti z filozofie výchovy a vzdělávání, z metodologie pedagogiky (SP), z pedagogické psychologie. V rámci výběrových okruhů, v dohodě se školitelem, má doktorand možnost vybrat si pět okruhů (pro obor pedagogika je stanoveno 65 okruhů, pro obor speciální pedagogika 58 okruhů). Zkoušky z vybraných okruhů doktorand vykonává u examinátorů, kteří jsou odbornými garanty za jednotlivé výběrové okruhy.

V průběhu studia doktorand je povinen:

publikovat pět prací v odborných pedagogických (SP) časopisech, sbornících, označených mezinárodním kódem;

vystoupit na třech mezinárodních konferencích, z toho nejméně jednou v zahraničí;

zpracovat tři recenze aktuálních pedagogických (SP) publikací;

zúčastnit se v průběhu školního roku dvou seminářů k aktuálním problémům studia.

Celé postgraduální doktorandské studium probíhá podle harmonogramu studia, který je doporučen oborovou radou (u interních doktorandů je studium tříleté, u externích doktorandů pětileté).

Na závěr této části příspěvku je zapotřebí sdělit, že přístupy školitelů a ostatních odborníků k doktorandům jsou velmi profesionální a humanistické. Tyto přístupy doktorandi oceňují a věří, že inovace programu postgraduálního doktorandského studia ještě rozšíří a prohloubí možnost vědecké výchovy jak mladých, tak starších odborných asistentů a výzkumných pracovníků na pedagogických fakultách, školách a školských zařízeních.

Perspektivy studijního doktorského programu.

Po několikaleté diskuzi na Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy, na vysokých školách, v pedagogické veřejnosti, v Parlamentu ČR byl projednán a schválen zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách. V § 47 zákona je uvedeno v 1., 2., 3., 4., 5., a 6. odstavci nové pojetí Doktorského studijního programu, který vstupuje v platnost od 1. ledna 1999. Pro srovnání s dosud platným zákonem č. 172/1990 Sb., o vysokých školách, § 22 uvádíme i znění § 47 zákona č. 111/1998 Sb.

Doktorský studijní program je zaměřen na:
vědecké bádání a samostatnou tvůrčí činnost v oblasti výzkumu nebo vývoje;
samostatnou teoretickou a tvůrčí činnost v oblasti umění.

Studium v doktorském studijním programu:

probíhá podle individuálního studijního plánu pod vedením školitele;

standardní doba studia je tři roky;

studium je ukončeno státní rigorózní zkouškou a obhajobou disertační práce;

absolventům studia se uděluje akademický titul "doktor" (ve zkratce "Ph.D.", uváděné za jménem), v oblasti teologie akademický titul "doktor teologie" (ve zkratce "Th.D.", uváděné za jménem);

studium sleduje a hodnotí oborová rada ustanovená podle vnitřního předpisu vysoké školy nebo její součásti, která má akreditovaný studijní program.

Závěrem

V příspěvku nastínil autor vývoj a obsahové zaměření postgraduálního doktorandského studia po roce 1990 v souladu s platnou legislativou. Neprovedl vědeckou analýzu výsledků postgraduálního studia na PedF UK v Praze a PedF UP v Olomouci, ale pokusil se porovnat oba studijní programy na základě odborných poznatků z legislativy a získaných zkušeností ze studia. Autor příspěvku věří, že k novému pojetí doktorského studijního programu bude probíhat účinná odborná diskuze, do které se aktivně zapojí také členové České asociace pedagogického výzkumu.

Literatura:

Zákon č. 172/1990 Sb., o vysokých školách v platném znění, pozdějších změn a doplňků.

Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách.

Doktorandské studium na PedF UK, "Karolinka" 1998/99

Program Postgraduálního doktorandského studia PedF UP v Olomouci, 1997